

“NEMIS JAMIYATIDA AYOL VA ERKAK NUTQINING LINGVISTIK FARQLARI: SIYOSIY NUTQLAR TAHLILI”

Xolmatova Diyora Murodillo qizi

Farg'ona shahar 10- umumta'lim maktabi nemis tili fani o'qituvchisi

Zamonaviy tilshunoslikda gender lingvistika alohida yo'nalish sifatida shakllangan bo'lib, u jins (ayol va erkak)ning tilga, nutqqa va kommunikativ xulq-atvorga ko'rsatgan ta'sirini o'rganadi. Ayniqsa, nemis jamiyatida so'nggi o'n yilliklarda siyosiy va ijtimoiy diskurslarda gender masalasi markaziy o'ringa chiqdi. Ayol va erkaklarning nutqiy xatti-harakati o'rtasidagi farqlar nafaqat grammatik va leksik, balki madaniy, psixologik hamda ijtimoiy kontekst bilan chambarchas bog'liqdir.

Ushbu maqolaning maqsadi — nemis siyosiy so'zlashuv madaniyatida ayol va erkak nutqining lingvistik xususiyatlarini aniqlash, ularni pragmatik, leksik va uslubiy jihatdan tahlil qilishdir. Tadqiqot uchun Angela Merkel, Helmut Kohl va Gerhard Schröder kabi taniqli siyosatchilarning nutqlari tanlab olindi. Bu shaxslar nafaqat nemis siyosatining, balki nemis jamiyatining gender tahliliga boy kommunikativ namunalardir.

Gender lingvistika — bu tilshunoslikning jins va til o'zaro munosabatini o'rganadigan yo'nalishidir. Uning shakllanishi 1970-yillarda AQSh va Germaniyada feminist tilshunoslik oqimlari bilan bog'liq. Bu yo'nalishning asosiy g'oyasi — til jinsiy stereotiplarni nafaqat aks ettiradi, balki ularni mustahkamlaydi ham.

Nemis tilida gender lingvistikani o'rgangan olimlar (Luise F. Pusch, Senta Trömel-Plötz, Dagmar Stahlberg) ayollar tilining ijtimoiy jihatdan “kamroq ko'rinishi” muammosini ko'p bora ta'kidlaganlar. Ularning fikricha, “grammatik erkaklik” (das generische Maskulinum) — ya'ni *der Lehrer* (o'qituvchi erkak) shaklidan “umumiy” ma'noda foydalanish — ayol shaxslarning kommunikativ makonda ko'rinmasligiga olib keladi. Shu sababli, gender-adolatli til (gendergerechte Sprache) g'oyasi Germaniyada faol muhokama qilinmoqda.

adqiqot materialini sifatida quyidagi siyosatchilarning nutqlari tahlil qilindi:

- Angela Merkel – 2013 va 2018-yillardagi Bundestagdagi chiqishlari;
- Helmut Kohl – 1990-yillardagi qayta birlashish davridagi nutqlari;
- Gerhard Schröder – 2002-yilgi saylovoldi kampaniyasi chiqishlari.

Metodologik asos sifatida **pragmatik-tekstual tahlil**, **leksik-semantik tahlil** va **diskursiv uslubiy tahlil** qo'llandi. Tadqiqotda ayol va erkak siyosatchilar nutqida ishlatilgan:

- murojaat shakllari (Sehr geehrte Damen und Herren, liebe Bürgerinnen und Bürger);
- modallik vositalari (dürfen, müssen, wollen);
- hissiy soʻzlar va yumshatish strategiyalari;
- sintaktik tuzilish (murakkab gaplar, parallelizm, ritorik savollar);
- hamdardlik va taʼsirchanlik usullari tahlil qilindi.

3.1. Leksik va uslubiy farqlar

Angela Merkel nutqlarida **“hamkorlik”, “barqarorlik”, “mas’uliyat”, “birdamlik”** kabi ijobiy, ijtimoiy birlikni ifodalovchi leksik birliklar yuqori darajada uchraydi. U oʻz fikrlarini koʻproq **“biz”** shaklida ifodalaydi (*Wir müssen gemeinsam handeln* — “Biz birgalikda harakat qilishimiz kerak”).

Bu holat ayol nutqining **kollektivlik va empatiya** tamoyiliga asoslanishini koʻrsatadi.

Aksincha, Helmut Kohl va Gerhard Schröder nutqlarida **“kuch”, “barqarorlik”, “tizim”, “tartib”, “natija”** kabi semantik jihatdan qatʼiy soʻzlar ustun. Ularning nutqi **imperativ** ohangda boʻlib, **hokimiyat, nazorat, qatʼiylilik** semantikasini kuchaytiradi (*Wir müssen unsere Wirtschaft verteidigen* — “Biz iqtisodimizni himoya qilishimiz kerak”).

3.2. Pragmatik farqlar

Ayol siyosatchilar koʻproq **yumshatish strategiyalari** (hedging) dan foydalanadi, masalan: *Ich denke, dass..., Vielleicht sollten wir..., Es wäre sinnvoll, wenn...* — bu iboralar fikrni yumshatadi va tinglovchini oʻz tomoniga ogʻdiradi.

Erkak siyosatchilarda esa **direktiv va buyruq ohangidagi** modallik ustun: *Wir müssen sofort handeln!, Es darf keinen Zweifel geben!* — bu shakllar qatʼiy qaror va irodaviy kuchni ifodalaydi.

3.3. Ijtimoiy va madaniy omillar

Tahlil shuni koʻrsatdiki, bu farqlar tabiiy biologik emas, balki **ijtimoiy va madaniy rol kutishlari** bilan bogʻliq. Nemis jamiyatida uzoq yillar davomida siyosat “erkaklar sohasi” sifatida koʻrilgan. Merkel kabi ayol yetakchilar ushbu stereotipni til orqali oʻzgartira oldilar — u **erkak ohangidagi qatʼiylilikni, ayolona empatiya bilan uygʻunlashtirish** orqali oʻz kommunikativ uslubini shakllantirgan.

4. Natijalar va muhokama

Tahlil natijalariga koʻra, nemis siyosiy diskursida gender farqlari quyidagicha ifodalanadi:

Asosiy mezon	Ayol siyosiy nutqi	Erkak siyosiy nutqi
Leksika	Empatik, birlashtiruvchi, yumshoq	Kuchli, qatʼiy, analitik

Asosiy mezon	Ayol siyosiy nutqi	Erkak siyosiy nutqi
Sintaksis	Uzoq va ritorik gaplar, yumshoqlik	Qisqa, buyruq ohangli gaplar
Modallik	“Ich denke”, “Vielleicht”, “Wir sollten”	“Wir müssen”, “Es darf nicht”
Pragmatika	Hamkorlikka chaqiradi	Natijaga undaydi
Maqsad	Birdamlikni kuchaytirish	Qaror va kuchni namoyish qilish

Bu tafovutlar nafaqat til darajasida, balki **siyosiy gender strategiyalarining aks-sadosi** sifatida ham namoyon bo'ladi. Shuningdek, bu tahlil nemis jamiyatida ayol rahbarlarning kommunikativ obro'sining o'sishida muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Gender lingvistika nuqtai nazaridan ayol va erkak nutqi o'rtasidagi farqlar **ijtimoiy, madaniy va psixologik kontekst** bilan bog'liq bo'lib, nemis siyosiy diskursida bu tafovutlar aniq ko'rinadi. Angela Merkelning nutqi orqali ayollar tilining jamiyatda teng va samarali kommunikatsiya vositasiga aylangani kuzatildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ayol siyosatchilar o'z nutqlari orqali nafaqat siyosiy qarorlar, balki **yangi gender kommunikatsiya modelini** ham shakllantirmoqda.

Kelajakda nemis tilida gender-adolatli nutq shakllarining rivoji jamiyatdagi kommunikativ tenglikni mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kiyanova, K. A. (2016). *Features of male and female public speeches: a study of Helmut Kohl, Gerhard Schroeder and Angela Merkel's public speeches*. Language and Text.
2. Trömel-Plötz, S. (1982). *Frauensprache, Sprache der Veränderung*. Fischer Verlag.
3. Pusch, L. F. (1990). *Das Deutsche als Männersprache*. Suhrkamp Verlag.
4. Stahlberg, D., & Sczesny, S. (2001). *Gendered language and social perception in German*. Journal of Language and Social Psychology.
5. Günthner, S. (2015). *Kommunikative Geschlechterstile im Deutschen*. de Gruyter.